

GRACZA LAJOS–GÁNGÓ GÁBOR–MIKLÓS GERGELY

EÖTVÖS JÓZSEF ÖT ZENEI TÁRGYÚ LEVELE FRIDERIKE MÜLLERHEZ

Eötvös József viszonya a zenéhez három síkon vizsgálható: mint gyakorló muzsikusé, mint közéleti személyisége és mint művelődéspolitikusé.

Mint gyakorló muzsikus nemcsak a fuvolához értett,¹ hanem komponált is: „6 *Allemande avec Trio et Coda pour la Pianoforte* című zongoraműve 1832 körül jelent meg Pesten Lichtlnél”² – írja a *Zenei lexikon*.³ Mona Ilona repertórium a 184. tételszám alatt tartja nyilván a művet, melynek nyomtatott példánya még nem került elő.⁴

1839. december 18-án Pozsonyban ismerkedik meg az akkori európai zenei élet nagy magyar reprezentánsával, Liszt Ferencel. Liszt másnap Eötvös társaságában vett részt az országgyűlés ülésén.⁵ Biztosra vehető, hogy jelen volt a pozsonyi Liszt-koncerteken is.

December 23-án Liszt továbbutazott Pestre. Sötér István említi, hogy 1839/40 telén „Pesten ad hangversenyt Liszt Ferenc, s a haladó nemesség tüntetésszerűen lelkesedik érte ’patrióta liberális’ művészete és George Sand, valamint Lamennais iránti barátsága miatt. A Liszt tiszteletére adott bálók egyikén táncolnak először Eötvös és Trefort a zenekedvelő Rosty-család leányaival...”⁶ Sötér itt Trefort Ágoston kéziratosszerű életrajzából idéz, amely később jelent meg nyomtatásban.⁷ Somssich Andor Liszt-életrajzában megadja a bál pontos dátumát, 1840. január 7-ét.⁸

¹ PULSZKY Ferenc *Életem és korom* című visszaemlékezése szerint (Bp., Ráth Mór, 1880–1882) Eperjesen Kisfaludy Károly *Csalódások* c. 1827-ben előadott vígjátékának nyitányába „beleszóttak egy flótasólót, melyet ő közbámulatra elfűjt, s nagy tapsot aratott.” Fuvola-tanulmányairól érdekes részleteket közöl BÉNYEI Miklós, *Műzeumi Kurir* (Debrecen), 25(1977), 22–24.

² Tudományos Gyűjtemény, 1832; idézi: MÁTRAY Gábor, *A muzsikának közönséges története és egyéb írások*, szerk. GÁBRY György, Bp., Magvető, 1984, 257.

³ *Zenei lexikon*, szerk. SZABOLCSI Bence, TÓTH Aladár, I. Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1965, 568.

⁴ MONA Ilona, *Magyar zeneműkiadók és tevékenységük 1774–1867*, Bp., MTA Zenetudományi Intézet, 1989, 47.

⁵ Az osztrák titkosrendőrség ügynöke a következőket jelenti Bécsbe december 25-én: „...Schließlich wurde der Pianist Liszt, der gestern im Theater mit seinem Rákóczi rasenden Beifall erntete, von Graf Lajos Batthány und Baron Eötvös zu Versammlung des Hochadels mitgenommen...” Idézi: NÁDOR Tamás, *Wenn Liszt ein Tagebuch geführt hätte...*, Bp., Corvina, 1987, 105.

⁶ SÖTÉR István, *Eötvös József*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1967, 109.

⁷ TREFORT Ágoston *Önéletrajza*, ford. BARSZ János, szerk. CSORBA Csaba, Sátorlajújhely, Kazinczy Ferenc Társaság–Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, 1991, 41.

⁸ Ifj. SOMSSICH Andor, *Liszt Ferenc élete*, Bp., Magyar Irodalmi Társaság, 1925, 137.

Mint közzismerten zeneértő közéleti személyt, 1845. június 8-án a Pestbudai Hangász-egyesület választmányi elnökévé választja Eötvöst. Az egyesület részére Liszt 1840. január 6-án alapítványt létesített egy „Pesten felállítandó Nemzeti Conservatórium javára”. A konzervatórium 1867-ben a Nemzeti Zenede nevet vette fel. Eötvös maga 1847. április 11-én „számos és elháríthatatlan foglalatosságok” miatt lemondott a választmányi elnöki hivatalról.⁹

Eötvös ismeretsége Liszttel annak 1846-os második magyarországi hangversenykörútja alkalmával barátsággá alakult. Liszt május 6-án a pesti Nemzeti Színházban adott hangversenyének teljes bevételét ismét a létesítendő Nemzeti Conservatórium javára ajánlotta fel. Erről egy Eötvöshöz intézett magyar nyelvű (!) levélben értesítette a Hangászegyesületet. A levél fakszimiléjét Major Ervin közölte idézett munkájában. Számos levele bizonyítja, hogy Liszt viszonzta Eötvös baráti érzelmeit. 1846. november 10-én Temesvárról írja például barátjának, Augusz Antalnak: „Ha alkalma lesz találkozni Eötvös Pepivel adja át neki meleg üdvözetem.”¹⁰ Ugyancsak Sötér írja idézett munkájában, hogy „1865-ben a Lisztet viszontlátó Eötvös előtt talán ezek az emlékek elevenednek föl, midőn Naplójában ilyen sorokat vet: Annyi időt töltöttünk ifjú napjainkban egymással, hogy ámbár soha intimitásban nem éltünk, Lisztnek viszontlátása nekem ép annyi emléket ébresztett, mint ha régi baráttal találkoztam volna”. Ugyanis a Pest-budai Zeneegylet 25 éves fennállására rendezett zeneünnepélyre meghívták Lisztet, hogy augusztus 15-én Szent Erzsébet című oratóriumát vezényelje a Redoute-ban. Ez alkalommal találkozott újra Eötvössel.

Második miniszteri tevékenysége kezdetén hozzá fordul a Budai Zeneegylet a Liszt koronázási miséjének előadása körül felmerült problémák orvoslása érdekében.

Mint művelődéspolitikus a kiegyezés után megalkotta a népiskolai törvényt, melynek keretében mindenki számára lehetővé vált az elemi fokú ének- és zenetanulás: „Jó félévvel Eötvös törvénye után már énektankönyv is van a népiskolák számára” – írja Legány Dezső a törvény foganatosításáról.¹¹ Körülbelül ez időre, 1869 őszére esik egy létesítendő zeneakadémia gondolatának újbóli felbukkanása. A kultuszminiszter azonban a hírek szerint nem barátja a gondolatnak. Állítólag azt mondta egyszer Ráth Mórnak: „Megkérem Öfelségét, hogy Lisztet engedje teleaggatni rendjelekkel, nevezze ki a legmagasabb főzeneigazgatónak; de azt ne kívánják tőlem, hogy oly intézetet állítsak az országban, melynek minden életföltétele hiányzik.”¹²

Nem sokkal ezután, 1871. február 2-án váratlanul elhunyt Eötvös József báró. Temetésén, február 9-én Mozart *Requiem*jét játsszák. A választás mintegy Eötvös zenei ízlését tükrözte: köztudottan a klasszikus zene híve volt. A barátja által képviselt új zenei irányzattal („Neudeutsche Schule”) nem tudott megbarátkozni: a 19. század konzervatív

⁹ MAJOR Ervin, *Liszt Ferenc magyarsága: Liszt Ferenc, báró Eötvös József és a Pestbudai Hangászegyesület*, Magyar Muzsika, 1(1935), 7–11.

¹⁰ ECKHARDT Mária, *Liszt Ferenc válogatott levelei: Ifjúság – virtuóz évek – Weimar (1824–1861)*, Bp., Zeneműkiadó, 1989, 108.

¹¹ LEGÁNY Dezső, *Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1973*, Bp., Zeneműkiadó, 1976, 69.

¹² LEGÁNY, i. m., 71. – Pedig BUDAY Tibor szerint sógora, Rosty Pál is igyekezett őt megnyerni az eszmének: Muzsika, 8(1966), 5–7.

(klasszicisztikus) és újromantikus irányzatainak harcában tehát az előbbi mellett foglalt állást. Hogy mennyire értelmetlen volt a harc, mutatja a tény, hogy ma már mindkét zenei irányzat klasszikusnak (a szó „maradandó” értelmében) számít. Liszt február 5-ére és 12-ére tervezett matinéját lemondja a gyászidőre való tekintettel.¹³ Tizennégy év múlva zenei emléket állít ifjúkora társának, Eötvös „Pepi”-nek. 1885. július 30-án írja Bécsből hűséges barátnőjének, Carolyne Sayn-Wittgenstein hercegnőnek: „Je m’enforce musicalement dans le Magyarisme par 6 ou 7 portrait historique: Etienne Szechenyi, Deak, Ladislaus Teleky, Eötvös, Vörösmarty, Petöfi et le cortège funèbre de mon ami Mosonyi...”¹⁴

Eötvös nemrégiben felbukkant zenei tárgyú levelei, érzelmi szempontból, a bevezetőben elmondottaknál többet árulnak el a zenéhez fűződő kapcsolatairól, és megvilágítják a művészetről vallott nézeteinek, a közéleti személy és politikus egyes állásfoglalásainak és döntéseinek hátterét. Kultúrtörténeti szempontból ezenfelül azért is érdekesek, mert az 1840-es évtized első feléből nem túl nagy számban ismertek Eötvös-levelek.

A német nyelvű levelek címzettje Friderike Müller osztrák zongoraművésznő és zongoratanárnő. Friderike Müller (1816–1895) Brünnben (ma Brno) született, zenei tanulmányait Bécsben nagynénjénél folytatta, aki maga is elsőrendű zongorajátékos volt. Az ő kíséretében utazott Friderike 1839-ben Párizsba, ahol 1841 májusáig, majd 1844 decemberétől 1845 februárjáig Chopin tanítványa volt. Chopin neki ajánlotta *Allegro de Concert* op. 46 (A-dúr) című művét.¹⁵

A levelek az 1841 októbere és 1852 (1853?) novembere közötti időben keletkeztek, és a címzett (férjezett Streicher) leányának, Caroline Streichernek hagyatékából származnak. Az első levél (keletkezési dátuma 1841. október) a göppingen–budapesti Liszt Ferenc Archivum, további három az ercsi Eötvös József Emlékmúzeum birtokában található. Utóbbiak leltári száma: 1 (keletkezési dátum: 1844. január 14.) 2000.47.1., 2 (keletkezési dátum: 1849. december 22.) 2000.48.1. és 3 (keletkezési dátum: 1852. [1853.?] november 4.) 2000.49.1. Egy ötödik levél (keletkezési dátum: 1841. november) csak a címzett leányának, Caroline Streichernek gépírásos német nyelvű másolatában áll rendelkezésünkre, az eredeti lelőhelye ismeretlen. A következőkben közöljük a levelek szövegét és magyar fordításukat.

Az első levél dátuma Friderike Müllertől származik („Oktober 1841”) Caroline Streicher megjegyzésével: „von Mamas Hand”.

A Mademoiselle Frederique de Müller à Erccsin.

Ich übersende Ihnen hiemit einen Brief an Thalberg,¹⁶ welchen ich für umso nöthiger hielt, als ich auf mein erstes Schreiben keine Antwort erhalten, und folglich glauben

¹³ LEGÁNY, *i. m.*, 260.

¹⁴ LA MARA, *Franz Liszt's Briefe*, VII, Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1902, 427.

¹⁵ Friedrich NIECKS, *Friedrich Chopin als Mensch und als Musiker*, Leipzig, F. E. C. Leuckart, 1890, II, 366–370.

¹⁶ Sigismund Thalberg (1812–1871) osztrák zongoravirtuóz, az 1830-as években Liszt nagy riválisa.

muß, dass selber verloren gegangen, da er keine Hausnummer auf der Adresse führte, und Postbothen nicht begreifen, dass es nur einen Thalberg giebt. –

Ich habe Th. in diesem Schreiben gebethen – um langwiriges Hin und Herschreiben zu verhüten – in einem bei Kraft unter Ihrer Adresse niedergelegten Zettel, Tag und Stunde zu nennen, in welcher er daselbst mit Ihnen zusammenkommen wird, und ich bitte Sie daher, wenn Sie den Brief Thalberg übersenden, entweder seine Antwort warten, oder selbe bei Kraft abholen zu lassen. – Fest überzeugt Ihre Kunst nur nach Ihrem Werth beurtheilt zu haben, sehe ich mit Freude dem Augenblick entgegen, wo sie sich auch die allgemeine Anerkennung erwerben wird. Die Bahnen der Kunst sind schwer und dornig. Doch jede Lebensart hat ja ihre Leiden, und die des Künstlers hat doch auch Augenblicke der Seeligkeit, Augenblicke in denen die kühnsten Hoffnungen seiner Seele verwirklicht vor ihm dastehen, in denen er das längstgeträumte Urbild seines Geistes geschaffen vor sich stehn sieht, und fühlt, dass er gelitten und geduldet, doch nur wie die Perlmuschel, um einen Schatz zu erzeugen. Leben Sie wohl, und erinnern Sie sich manchmal

Ihres aufrichtigen Freundes

Eötvös

Müller Friderike kisasszonynak Ercsin

Ezennel megküldök Önnek egy Thalberghez írt levelet, amit annál inkább szükségesnek tartok, mivel első levelemre nem kaptam választ, tehát azt kell hinnem, hogy elveszett, mivel a házszám nem volt feltüntetve a címzésen, és a levélkihordók nem tudják felfogni, hogy csak egy Thalberg létezik.

Abban a levélben arra kértem Thalberget, hogy – hosszadalmas levélváltás megelőzése céljából – egy Kraftnál letétbe helyezett cédulán nevezze meg a napot és az órát, amelyben találkozik Önnel, ezért arra kérem, ha elküldi Thalbergnek a levelet, vagy várjon a válaszára, vagy hozassa el Krafttól. Szilárdan meg vagyok győződve arról, hogy az Ön művészetét csak a maga értéke szerint ítélt meg; örömmel várom a pillanatot, amikor ez az általános elismerést el fogja nyerni. A művészet útjai rögzösek és tövisesek. Azonban minden életformának megvannak a szenvedései, és a művész életmódjának léteznek boldog pillanatai, pillanatok, melyekben lelkének legmerészebb reményei megvalósulva állnak előtte, melyekben szellemének régóta álmodott mintaképét megvalósulva látja maga előtt, és érzi, hogy bár szenvedett és tűrt, de csak mint a gyöngyragyogó, hogy kincset hozzon létre.

Isten Önnel, és emlékezzék néha őszinte barátjára

Eötvösre

A második levél ugyanazon év novemberében kelt, címzés és a keltezés helyének megjelölése nélkül. A dátum Friderike Müllertől származik, Caroline Streicher megjegyzésével: „Mamas Hand”.

Sie können nicht glauben, wie Leid es mir gethan, Sie des Vergnügens mit Thalberg bekannt zu werden beraubt zu sehen, da ich überzeugt bin daß Ihnen sein Rath vielleicht von Nutzen, sein persönlicher Umgang aber jeden Falls höchst angenehm gewesen wäre. – Sie wünschen meine Ansicht über Ihre Pläne zu wissen, und ich will sie Ihnen ganz

offen mittheilen. Erstens bin ich ganz Ihrer Meinung nicht in Wien zu spielen, es ist nun einmal eine der menschlichen Thorheiten, sich eben vor jenen zu fürchten, von denen man am besten wissen sollte wie wenig ihr Urtheil werth ist, und in der Kunst wie in der Welt ist bescheidene Schüchternheit keine jener Tugenden die wohl im Himmel doch sicher nie in der Welt belohnt werden, wo in Jahrhunderten einmal, in Gedränge von Umständen einer durch die Menge selbst gehoben wird. Doch meistens immer nur der hoch steht, der sich selbst seinen Platz gewählt. Es glaubt niemand wie viel vom ersten Auftreten abhängt, und nur wer unbefangen bleibt kann hoffen, dass es ihm gelingen wird. Wenn Sie in Wien zum Clavier treten, können Sie nicht ruhig bleiben, wo hin Sie blicken, sehen Sie ein besorgtes Gesicht, jedes Antlitz, wenn auch so unbekannt scheint ein Bekannter, oft ein Feind, und eh Sie noch die Tasten berühren, haben Sie schon bereut, aus dem Kreise getreten zu sein in dem Sie so oft ruhig mitgehört, wie sollen Sie da Begeisterung finden, und Sie fühlen zu sehr für Kunst um mit sich zufrieden zu seyn wenn Sie sich nur produzieren.

In der Fremde ist es ein anderes, Menschen die Sie nicht kennen sind nichts für Sie, wenn auch von Tausenden umgeben, fühlen Sie sich allein, und wenn Sie erst in die Tasten greifen, wenn Sie die vollen Klänge eines Beethovenischen Concerts umrauschen, und sich in jedem Accord eine Erinnerung früher Tage in Ihrem Herzen erhobt, da werden Sie begeistert sein, und begeistern können, denn es ist nun einmal unsere traurige Bestimmung kein Gefühl hervorrufen zu können, das wir nicht selbst empfinden. – Ich bin ein Mann, und vielleicht keiner der Schüchternsten und doch war ich nie im Stand im Stuhlweissenburger Comitatzu sprechen, ich ging in Borsoder Comitatzu mich niemand kannte, und ich glaube wenn ich jetzt zurück käme hätte sich Cziráky¹⁷ nicht über meine allzu große Schüchternheit zu beklagen. –

Anderer Meinung bin ich über Ihr Projekt nach Paris zu gehen, Paris ist nicht der Ort eine Reputation zu gründen, ich rathe ganz für Deutschland. Gehen Sie nach Leipzig, Dresden, Baden Baden, Stutgard, München, spielen Sie überall, überlassen Sie mir das journalistische Alarm blasen, und wenn Sie dann nach Frankreich kommen stehe ich Ihnen gut für Ihren Succès; doch lassen Sie sich ja nicht bereden Ihrem Beruf zu entsagen, es werden schwere Augenblicke kommen, in denen Ihnen die Menschen vielleicht feindlich entgegenstehen werden, schwerere, in denen Sie vielleicht selbst an Ihrer Kraft zweifeln können – welcher Künstler hat sie nicht erlebt auf dieser Welt, wo man Blumen um so lieber zu brechen pflegt, je schöner sie blühen, und wo man nichts werden kann, ohne nach einem unerreichbaren Ziel zu streben. – Lassen Sie sich nicht irre machen und glauben Sie nicht, dass der, der sich der Kunst geweiht ein anderes Glück auf Erden finden könne. Wer sein Glück an Sternen findet, freut sich des Tages nicht auch wenn er ihm noch so blumenreich und schön erscheint. Mich Ihrer Freundschaft empfehlend, bleibe ich in der Erwartung: dass Sie sich überall wo ich Ihnen nützlich werden könnte meiner erinnern werden

Ihr ergebener

Eötvös

¹⁷ Cziráky Antal (1772–1852) országbíró (1827–1839), Fejér megye főispánja.

Nem tudja elhinni, mennyire sajnáltam, hogy megfosztott a Thalberggel való ismeretség örömétől, mivel meggyőződésem, hogy tanácsa talán hasznos, a személyes találkozás azonban mindenesetre igen kellemes lett volna Önnek. – Azt kívánja, hogy véleményt mondjak terveiről, és én egész nyíltan közlöm ezt Önnel. Először is osztom véleményét, hogy nem Bécsben szándékozik fellépni, ez már csak egyike az emberi balgaságoknak, hogy azoktól félünk, akikről jól kéne tudnunk, mily keveset ér a véleményük, és a szerény bátortalanság mind a világban, mind pedig a művészetben nem az a fajta erény, amelyet talán az égből, a világban azonban biztosan nem jutalmaznak, ahol évszázadok folyamán egyszer emel fel valakit a tömeg a körülmények forgatagában. Azonban legtöbbször csak az emelkedik magasba, aki maga választja magának helyét a világban. Senki sem hiszi, milyen sok függ az első fellépéstől, és csak aki elfogulatlan marad, az remélheti, hogy sikere lesz. Ha Ön Bécsben lép fel, nem tud nyugodt maradni, bárhová tekint, aggódó arcokat lát, mindegyik arc ismerősnek tűnik, még ha ismeretlen is, gyakran ellenségnek, és még mielőtt játszani kezdene, már megbánta, hogy kilépett abból a körből, melyben oly gyakran nyugodtan hallhatott zenét, hogyan érezzen ilyen körülmények között lelkesedést, és Önnek olyan jó érzéke van a művészethez, hogy nem lehet önmagával elégedett, csak ha maga is megnyilvánul.

Idegen környezetben ez másképpen van, az emberek, akik Önt nem ismerik, nem jelentenek Önnek semmit, ha akár ezrek veszik körül, nem érzi magát egyedül, és ha egyszer elkezd játszani, ha megmámorosodik egy Beethoven-koncert telt hangjaitól, és lelke az ismert hangok felett lebeg, ha minden akkordban egykori napok emléke tűnik fel szívében, akkor fellelkesül, és lelkesíteni tud, ha egyszer ez szomorú rendeltetésünk, hogy nem tudunk olyan érzéseket ébreszteni, melyeket nem érzünk át. – Én férfi vagyok, és talán nem a legbátortalanabb, és mégsem tudtam soha Fejér megyében beszélni, Borsod megyébe mentem, ahol senki sem ismert, és azt hiszem, ha most visszatérnék, nem panaszkodhatna Cziráky túl nagy bátortalanságom miatt.

Párizsi terveiről más a véleményem, Párizs nem alkalmas arra, hogy ott valaki hírnevét megalapozza. Azt tanácsolom, döntsön Németország mellett. Menjen Lipcsébe, Drezdába, Baden-Badenbe, Stuttgartba, Münchenbe, játsszon mindenütt, hagyja rám, hogy én fűjjam az újságírói riadót, és ha ezután megy Párizsba, jótállok művészi sikeréért; de ne hagyja magát rábeszélni arra, hogy lemond hivatásáról, nehéz pillanatok jönnek majd, amelyekben az emberek talán ellenségesen állnak Önnel szemben, nehezebbek, amelyekben talán maga is kételkedhet erejében – melyik művész nem élte át e pillanatokot olyan világban, ahol akkor törik le legszívesebben a virágokat, amikor azok legszebben virágznak, és ahol semmik sem lehetünk, ha nem egy elérhetetlen cél felé törekszünk. – Ne hagyja, hogy megzavarják, és ne higgye, hogy az, aki magát a művészetnek szentelte, e földön másfajta boldogságot találhat. Aki a csillagokban találja meg a boldogságot, nem örül a mindennapnak, akkor sem, ha az virágosnak és szépnek tűnne föl előtte. Barátságába ajánlva magam elvárom, hogy mindenhol, ahol hasznos lehetek Önnek, emlékezzék

legodaadóbb

Eötvösére

A harmadik levélen, amely 1844. január 14-én kelt, nincs feltüntetve sem a keltezés helye, sem a rendeltetési hely. Minden jel arra mutat, hogy a levelet Eötvös Budán írta, és Bécsbe címezte.

Verehrtestes Fräulein!

Die Freundschaft, die Sie meiner Frau gegenüber gezeigt und die Erinnerung an unsere alte Bekanntschaft machen es vielleicht verzeihbar daß ich Ihnen wieder mit einer Bitte zur Last falle. Den 21ten dieses M.s ist nämlich der Nahmenstag meiner Frau. Da ich ihr nun gerne eine Freude machen wollte und sie oft den Wunsch geäußert alle Beethovenschen Sonaten zu besitzen, so schließe ich den Catalog derjenigen, die sie hat mit der Bitte bei alle übrigen bei Haslinger¹⁸ für mich zu kaufen, und durch Teleky zu schicken. Als ich neulich bei Haslinger war, forderte er für alle 30 Sonaten zusammengekommen und in 2 Bänden gebunden 23 fl. und einige Kreuzer C.M.¹⁹ und ich glaube daher daß die beigeschloßenen 15 fl. C.M. zum Ankauf genügen werden, wäre das nicht der Fall, so werde ich wie ich nach Wien komme meine Schuld mit Dank erstatten, bleiben etwas übrig, so bitte ich damit jene Chopinische Polonaise die Sie meiner Frau so güthig waren vorzuspielen oder sonst etwas nach Ihrer Wahl zu kaufen. –

Verzeihen Sie die neue Ungelegenheit, und erinnern Sie Sich manchmal
Ihres ergebensten Dieners

Eötvös

Tisztelt kisasszony!

Feleségem iránt mutatott barátsága és a régi ismeretségünkre való emlékezés tesz talán megbocsáthatóvá, hogy ismét egy kéréssel terhelem. E hó 21-én ugyanis feleségem névnapja lesz. Mivel örömet szeretnék neki szerezni, és ő gyakran kívánta már, hogy meglegyenek neki Beethoven összes szonátái, a már meglévők listájához mellékeltem kérésemet, vásárolja meg nekem az összes többi Haslingernél, és küldje meg őket Telekivel. Amikor nemrég Haslingernél jártam, 23 forintot és pár krajcárt kért a 30 szonátáért két kötetbe kötve, és ezért azt hiszem, hogy a mellékelten küldött 15 forint elég lesz a megvételre, ellenkező esetben köszönettel fogom kiegyenlíteni adósságomat, amint Bécsbe jövök; ha valamelyes pénz megmaradna, kérem, vegye meg azon azt a Chopin-polonézt, amelyet volt oly jó feleségemnek eljátszani, vagy valami mást az Ön tetszése szerint.

Bocsássa meg az újboli alkalmatlankodást, és emlékezzék néha legodaadóbb szolgájára

Eötvösre

A negyedik levelet müncheni önkéntes száműzetéséből írta december 22-én. Az évszám Caroline Streicher szerint Friderike Müllertől („von Mamas Hand”) származik: „1849”.

¹⁸ Tobias Haslinger által alapított bécsi zeneműkiadó vállalat, amelyet ekkor fia, Carl (1816–1868) vezetett.

¹⁹ Conventionsmünze.

A Mademoiselle Fried. de Müller à Vienne

Seilerstätte im Graf Fuchsischen Hause. –

Durch meine Schwester erfuhr ich Ihre bevorstehende Verbindung mit Herrn Streicher.²⁰ Sie kennen mich lang genug um meiner innigsten Teilnahme gewiss zu seyn auch wenn ich Sie desselben mit keinem Wort versichere, und der Zweck dieser Zeilen ist bloß der, Sie auf einen Freund zu erinnern, der Ihnen sonst bei solchen Umständen vielleicht nicht ins Gedächtniß gekommen wäre. – Möge Gott im Kreise des häuslichen Lebens all das Glück finden lassen, welches ich darin gefunden, und nie eine Gelegenheit bei der Sie dieses Trostes so bedürften als jetzt

Ihr ergebenster

J. Eötvös

Müller Friderike kisasszonynak Bécsben

Seilerstätte, a gróf Fuchs-féle házban.

Nővérem révén értesültem küszöbön álló kapcsolatáról Streicher úrral. Már elég régóta ismer ahhoz, hogy biztos legyen legbensőségesebb együttérzésem felől akkor is, ha erről egyetlen szóval sem biztosítom Önt, és e sorok célja csupán az, hogy emlékeztessenek egy barátira, aki egyébként ilyen körülmények között nem jutna eszébe. – Adja Isten, hogy a családi élet körében mindazt a boldogságot megtalálja, amit én megtaláltam, és soha olyan alkalmat, amikor Ön szorulna úgy erre a vigasztalásra, mint most az Ön

legodaadóbb

Eötvös Józsefe

Az ötödik levél Budán kelt november 4-én. Friderike Streicher szerint 1852-ben vagy 1853-ban (Caroline Streicher: „von Mamas Hand”).

Ofen 4. XI.

Verehrteste Frau Streicher!

Ich schreibe diese Zeilen bloß, um meinem Schwager Paul Rosty²¹ das Glück Ihrer Bekanntschaft zu verschaffen. Nachdem ich in einigen Tagen selbst nach Wien komme, werde ich mich über den Inhalt Ihres verbindlichen Schreibens mit Ihnen und Herrn Streicher persönlich besprechen, und Ihnen bei dieser Gelegenheit eine größere Anzahl von Autographen zur Verfügung stellen. Meiner besten Überzeugung nach ist denjenigen deren Handschrift man Ihnen für die meinige angeboten, ein großes Unrecht geschehen; obgleich ich jedoch nicht überschätzt zu werden wünsche, und an einem Lob das ich nicht verdient, und welches mich bloß daran erinnert was ich sein sollte, keine Freude finden kann; so wird mich doch jeder ähnliche Fall der Ihnen beim Autographen-

²⁰ Johann Baptist Streicher (1796–1871) bécsi zongoragyáros, évekig Liszt hangverseny-zongoráinak szállítója; első felesége halála után Müller Friderikével házasodott össze.

²¹ Rosty Pál (1830–1879) 1848-ban gróf Károlyi huszárezredében szolgált. A világosi fegyverletétel után Münchenbe, majd Párizsba menekült, ahol természettudományokkal és festészettel foglalkozott. Innen két éves amerikai tanulmányút után visszatért hazájába, ahol az MTA levelező tagjává választotta. Liszt személyes barátja volt, az új zenei irányzat híve.

tausche so großen Vortheil bringt sehr erfreuen. Empfehlen Sie mich Herrn Streicher. Meine Frau hat mir den gleichen Auftrag an Sie aufgegeben.

Mit besonderer Hochachtung Ihr ergebener

Eötvös

Buda, november 4.

Igen tisztelt Streicherné Asszony!

Csak azért írom e sorokat, hogy sógorom, Rosty Pál számára biztosítsam az Ön ismeretségét. Miután pár nap múlva magam is Bécsbe megyek, személyesen fogom kedves levelének tárgyát Önnel és Streicher úrral megbeszélni, és ez alkalommal fogok nagyobb számú kéziratot az Ön rendelkezésére bocsátani. Legjobb meggyőződésem szerint nagy igazságtalanság történt azzal, akinek kézíratait Önnek az enyémeiért felajánlották; noha mégsem kívánom, hogy túlbecsüljenek, és egy meg nem szolgált dicséretben, amely csak arra emlékeztet, mivé kellene válnom, nem tudok örömet lelteni; mégis nagyon fogok örülni minden hasonló esetnek, amely Önnek a kéziratcserénél ilyen nagy előnyt biztosít. Ajánljon engem Streicher úr jóindulatába. Feleségem ugyanezzel bízott meg Önnel szemben.

Különös nagyrabecsüléssel legodaadóbb

Eötvöse

Végül, tanulásként, néhány megjegyzés. Az első levelet Eötvös Erzsike címezte Müller Friderikének, aki ezek szerint 1841 őszén az Eötvös család vendége volt. E körülmény több kérdést vet fel. Milyen minőségben tartózkodott Friderike Erzsikén? Ha mint zenetanár, ki volt a tanítványa? A kérdések megválaszolása csak újabb dokumentumok felbukkanása után lehetséges. Mennyiben gazdagítják a közölt levelek Eötvösről alkotott képünket? Az első két levél bepillantást enged meg a művészetekről és a művészi hivatásról vallott nézeteibe: egyes mondatait felvehette volna *Gondolatok* című művébe is. A harmadik levél a klasszikus zene és különösen Beethoven iránti vonzalmát tanúsítja, valamint Friderike hatására utal, aki felhívta Eötvösék figyelmét a romantika egyik nagymesterének, Chopinnek a zenéjére.